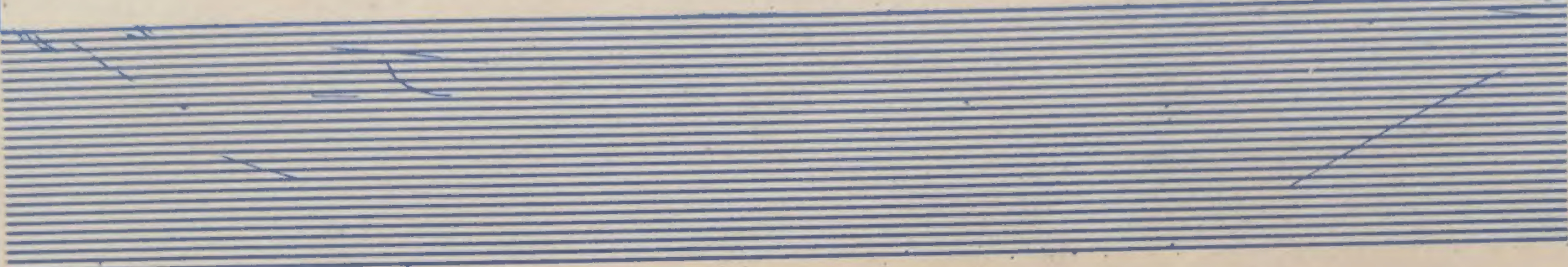

መሠረታዊ የሕግ ትምህርት

ለሕዲሪክ መሥረታ
የሰው ኃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሳሥ 1978
አዲስ አበባ

መሠረታዊ የሕግ ትምህርት

ለሕዲሪክ መሥረታ
የሰው ኃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሣሥ 1978
አዲስ አበባ

1.	የሕግ መንገድና አመጣጥ	1
1.1.	ሕግና ሕግተሰብ	2
1.2.	ሕግና መደቦች	3
1.3.	ሕግና መንገዶች	4
1.4.	ሕግና ርዕዮተዓለም	6
1.5.	ጥያቄዎች	8
2.	ሕግ ከሕግተሰብ ዕድገት አኳያ	9
2.1.	አጠቃላይ	9
2.2.	ሶሻሊዝምና ሕግ	9
2.3.	ሶሻሊስት ሕግና ሶሻሊስት ሕጋዊነት	12
2.4.	ጥያቄዎች	14
3.	የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥ፣ ዕድገትና አቅጣጫ ..	15
3.1.	ኦሰከ 1855	16
3.2.	ከ1855—1966	18
3.3.	ከአገልግሎትና ፍጥነት በኋላ	19
3.4.	ጥያቄዎች	22
4.	የሕግ አጠቃቀምና መረጃ	23
	ጥያቄዎች	28
5.	የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ ሕግና ተግባር ..	29
	ጥያቄዎች	37

1. የሕግ ምክር ቤት አመጣጥ፡

መሆኑን ለህግ የተለያዩ ትርጉም ይሰጡታል፡፡ መሆኑን የሚያን ፀባርቋቸው አስተሳሰቦች የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ክፍሎችን ጥቅሞች የሚወክሉ በመሆናቸው ለህግም ሆነ ለሚኖረውም ሌላ ማህበራዊ ክስተት የሚሰጡት ትርጉም ቢለያይ የሚገርም አይሆንም፡፡ ይልቅ የሚገርመው ሁሉም በትርጉሙ ቢሰማሙ ነበር፡፡ በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ክፍሎች አስከሉ ድረስ ዓለምን በተለያዩ መንገዶች መመልከታቸው የገደብ ነው፡፡ ስለዚህም የቡርድና የወዛደሩ መሆኑን በሕግ ላይ አንድ ዓይነት አመለካከት ሊኖራቸው አይችልም፡፡ የቡርድ መሆኑን ሕግ ዘለአለማዊ አንደሆነ፣ ሁሉን መደቦችና ኅብረተሰብ ክፍሎች አካል አንደሚያገለግልና አድሳዊነት አንደሌለው አድርገው ይመለከቱታል፤ ያቀርቡታል፡፡ በአንፃሩም ማርክሳዊ መሆኑን ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ የሚያንፀባርቅና የዚሁን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞችን የሚያስጠበቅ ኗሪነቱም በአንድ በታሪክ በተወሰነ ማህበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ዕድሜ የሚወሰን መሆኑን ያመለክታሉ፡፡ በመሆኑም፡

ሕግ የበላይነት የያዘውን መደብ ፈቃድ የሚገልጽና በመንገዶች ሥልጣን የተቋቋመ ወይም የፀደቀ፣ ለተፈጻሚነታቸው ዋስትና መንገዶች ያለው የአስገዳጅነት ጓደኛ የሆነ የበላይነት ለያዘው መደብ ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማህበራዊ ግንኙነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ ለማረጋገጥና ለማዳበር የታቀዱ የመግባር ደንቦች/ግዕዛት/ ስብሰባ ነው፡፡* በማለት ይተረጎማል፡፡

አንዳንዶች በዚህ ትርጉማቸው ሕግ መሠረታዊ ከሆኑ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ጽንሰሐሰቦች ያለው ግንኙነት አመልክተዋል፡፡ ይህን የአተረጎሙ ዘዴ አንዳንድ ያስገደዳቸው ሕግን ከኅብረተሰብ በተለይም ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ከሆኑ ክስተቶች

* የሕግ ፅንሰ ሀሳብ ትርጉም፡ የሕግ ህረድና መንግሥቱ ጓ ማርያም አርአያ "ሕግና ፍርድ"፣ 1976 ገጽ 10፡፡

ነጥሱ ማዕት የሚደታል መሆኑ ነው። ኢኖም ዓህገን ምንነት በሚከተሉት ርዕሶች አንፃር በአጭሩ ለመመርመር እንመከራለን።

- ሕገና ኅብረተሰብ
- ሕገና መደቦች
- ሕገና መንግሥት
- ሕገና ርዕዮተ ዓለም

1.1. ሕገና ኅብረተሰብ

ሕገ አይሁዶች ለሙሴ ተሰጠው እንደሚሉት ከሰማይ አደወርደው። ዓህገ ምንጩ ኅብረተሰብ ነው። አንዳንድ የቡርዛ ምሁራን እንደሚሉት ማንኛውም ኅብረተሰብ የሚመነጨው ከሕገ ሰይሆን እንዲኖረው ህገ ራሱ የሚመነጨ ከኅብረተሰብ ነው። ምክንያቱም፣ ሕገ የፖለቲካ ሥልጣን የበላይነት ያለው መደብ ለርሱ" ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማንበራዊ ገንኙ ነቶችና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ፡፡፡" የሚቀርባቸው የምግባር ደንቦች እንደመሆኑ የኅብረተሰብ እንቅስቃሴ ውጤት እንዲኖረው ኅብረተሰብ ዓህገ ውጤት አይደለም። በመሆኑም ይህን አዚዛሮ መረዳት ነገሮችን ከተሰባተ አቅጣጫ መልክት ይሆናል። በሌላ አነጋገር ሀሳባዊነት ነው።

ሕገ የኅብረተሰብን ማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ያንፀባርቃል። በመሆኑም በካፒታሊስት ሥርዓተ ማንበር ውስጥ በቫሊስት ወይም የፈውዳል ሕጋዊ ሥርዓት / legal system ሊሠፍን አይችልም። ሕገ የማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ነፀብራቅ ነው ሲባል ሕገ ራሱ በሥርዓት ላይ ተጽእኖ የለውም ማለትም አይደለም። በሁሉም ዓይነት ከፍተኛ ገንኙነት አለ። ዓህገ ምንጭ ማንበራዊ ኢኮኖሚው መሆኑ አርገጥ ነው። በቃች በዚህ ማንበራዊ ኢኮኖሚ ተደራጅተው ኑሮአቸውን የሚመሩትና የማንበራዊ ኢኮኖሚ ውን አድገት የሚያራምዱት ሕገን መሣሪያ በማድረግ እንደመሆኑ ሕገ በሥርዓቱ የአድገት ጉዳይ ላይ ከፍተኛ የሆነ ተጽእኖ ይኖረዋል። ዓህገ በህጋዊ በኅብረተሰቡ ሁኔታ የሚወሰን ሲሆን የኅብረተሰቡ የአድገት ገሥ

ጋሄ ደገም በሕጉ ሊፋጠን ወይም ሊገታ ይችላል። ለመሰላሌ ፈጣንና አብዮታዊ ለውጦች በሚከላከሉት ወቅት ሕጎች ለሰው ሥራ ስፍተኛ አስተዋጽኦ ይኖራቸዋል። መከንያቱም ማናቸውም አብዮታዊ መደብና መንገዶች ነጠረተሰብ አቀፍ የሆኑ ለውጦችን ያለሕግ በሥርዓት ማራመድ አይቻለውምና ነው።

1.2. ሕግና መደቦች

በአንድ በተሳራሪ መደቦች በተከፋፈለ ነጠረተሰብ ውስጥ ሕግ የኢኮኖሚ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያራምድ መሆኑ ቀደም ሲል በተጠቀሰው ትርጉም ተመልክቷል። መደባዊ ነጠረተሰብ የሚደራጀው የኢኮኖሚ የበላይነት ያለውን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞች በሚያራምድ ሁኔታ ነው። ስለዚህም በነጠረተሰቡ ውስጥ ሰፍነው የሚገኙት መሠረታዊ ማን በራዊ ድርጅቶች፣ ገንጽነቶችና አስተሳሰቦች ሁሉ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያገግሩ ቀሪ ሆነው እናገኛቸዋለን። ነጠረተሰቡ የሚመራበት ሕጋዊ ሥርዓትም እንደዚሁ የገዢው / ማለትም የፖለቲካ ሥልጣን የያዘውን መደብ / ጥቅሞች የሚያስከብርና የሚያገግሩበት በሌላ አነጋገር ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድና ፍላጎት መገለጫ መሣሪያ ነው። የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲባል የየአንዳንዱ የገዢ መደብ ማለት ሰይ ሆነ በአጠቃላይ የዚህን መደብ የበላይነት የሚያረጋግጥና መሠረታዊ ጥቅሞችን በአጠቃላይ የሚያገግሩበት ነው ማለት ነው።

አንድ መደብ የተከፋፈለ ነጠረተሰብ "የሚወከለው" በገዢው መደብ ነው። ይህ መደብ ተራሚ የሆነ ታሪካዊ ሚና አስከተለውት ድረስ በመጠኑም ቢሆን የመላ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ያራምዳል። ይህንን የሚያደርገው ገን መሠረታዊ የሆኑ የመደብ ጥቅሞች አስከፊ ተነካቢት ድረስ ነው። መሠረታዊ ጥቅሞችን ከማስከበር ጋር በመጠኑም ቢሆን የጠቅላላ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ለማስከበር የሚያስችል የገዢ መደብ ተራሚ ባህሪ አከትሎ አዲህ ገጽታው የበላይነት ይዟል። ባጠቃላይ የተራሚነቱ ዘመን አብቅቶ በታወቀ አዲስ ማንበራዊ ሥርዓት ለሚወከል ሌላ መደብ

የማሰራተኛው ወቅት ደርሷል ማለት ነው፡፡

ሕገ የገዢውን መደብ ፈቃድ ያንጸባርቃል በመሆኑም ጊዜ የሕግን መሠረታዊ ባህሪ ለማመልከት አንዱ አደንዳንዱ ሕገ የሚያስከብረው የገዢውን መደብ ጥቅም ብቻ ነው ለማለት አይደለም፡፡ ምክንያቱም አንድ ነብረተሰብን የመመራት ተልክኮ ያለው መደብ ለማንበራዊ ኑሮ አሰራሪ የሆኑትን አንድ ወንጀል መከላከልና የገብረገብ ደንቦችን የማሰከበር የመሰባሰቡትን በሕገ መልክ ቀርጾ የማውጣትና በሥራ ላይ እንዲሁ የማድረግን ተገባር ቸል ሊለው አይችልም፡፡ ያለ ነዚህ የመገባር ደንቦች የተደራጀ ነብረተሰብ ዘላቂነት ሊኖረው አይችልምና ነው፡፡ ከዚህም በላይ አንድ የገዢ መደብ በነብረተሰቡ ውስጥ ያሉትን የሌሎችን መደቦች ጥቅሞች በተለይም፡ ቁቁን መደቦች በፖለቲካ አንጻር ለነጻነትና ለዲሞክራሲ፣ በኢኮኖሚና በማንበራዊ ጉዳይ አንጻርም ለአኩልነት፣ ለባህላዊና ለጠቃላይ አድገታቸው የሚያደርጓቸውን ትግሎች በመዘንጋት ወይም በቸልታ በመመልከት የአሰተዳደር ተገባሩን ሊያከናውን አይችልም፡፡ በወቅቱ ያለውን የኃይል ሚዛን በማጤን የሌሎችን መደቦች ጥቅሞች የሚያንጸባርቁ ሕጎችን ማውጣት ይኖርበታል፡፡ /የአንገሊዝ ሠራተኛ መደቦች ባደረገዋቸው ትግሎች ምክንያት የአንገሊዝ መንግሥት ለማውጣት የተገደዳቸው የሠራተኛ ጉዳይ ሕጎች በሚመለከት ማርክስ በካፒታል በዘርዘር የጻፈውን መመልከት ለዚህ በቂ ማሰራጃ ነው፡፡ /

1.3. ሕገና መንግሥት

የሕገና መንግሥት ምንጭ አንድ የታሪክ ሂደት ነው፡፡ ይኸውም፡ በመጀመሪያ በጋር ያሽ ሥርዓተ ማንበር የታየው የመርት ዕድገት የሥራ ክፍፍልን /Division of labour ለሰነድ ለገል ነብረት መከሰት ምክንያት ሆኗል፡፡ ይህም ነብረተሰብ የነብረት ባለቤት በሆኑና /ይህ የመጀመሪያው ሕጋዊ ጽንሰ ሀሳብ ነው ለማለት ይቻላል፡፡ ባልሆኑ፣ በዘባዊና ተጠባባሪ በሆኑ፣ በጥቅሉ የማይታረቅ ቅሬት ባለቸው መደቦች አንዱ

ከፈል አድርጎታል :: በመሆኑም ንብረተሰቡን በአንድ አመለካከትና ሥርዓት ለመሰተዳደር የሚያቻልበት ሁኔታ በመፈጠሩ ገዢ መደበኛ ተጠዘባዥ መደበኛን በኃይል በመሰገደዱ የሥራ ሂደትና ጠቅላላውም ማንበራዊ ኑሮ አንዲቀጥል የሚያደርግበት መሣሪያ አሰፈሳጌ ሆኖ በመገኘቱ መንግሥት የተባለው ድርጅት ተከሰተ:: መንግሥትም ጠቅላላ የገዢውን መደብ ጥቅሞች ለመሰጠብ ከሚያሰፈልጉት መሣሪያዎች አንዱ የሆነውን ሕገን ልዩ ልዩ የመገባር ደንቦች / ሥራ ሰይ ማዋል ብቻ ስለነበር ይህንኑ ተገባራዊ አደረገ:: በመደብ በተከፋፈለ ንብረተሰብ ለአንዱ መደብ ብቻ የሚያደሉ ደንቦች በኃይል ሰይገሩ ተፈጻሚነት ሊኖራቸው አይችልምና የመገባር ደንቦች ሕገ የሚያሰናኙቸው ይህም የመንግሥት ኃይል ድጋፍ ነው::

የሕገና የመንግሥት አመጣጥ አንድ ከመሆኑም በሰይ አንደኛው ከሌላው ተነጥሎ ሊታይ አይችልም :: መንግሥት ያለ ሕገ ንብረተሰብን የመመራት ተገባሩን ሊያከናውን አንደሚያቻል ሁሉ ሕገም ያለመንግሥት አሰፈሳጊነትም ሆነ ትርጉም አይኖረውም::

በሕገና በመንግሥት መካከል ያለው ገንጽነት ቋሚና የማይለዋወጥ አይደለም:: አንድ ሥርዓተ ማንበር በሌላ በተተካ ቁጥር ከአዲሱ ሥርዓት ጋር የተጣጣመ መንግሥት ይመሠርታል:: መንግሥቱም የራሱ የሆነ ሕገ ይቀርባል:: በሌላ በኩል በአንድ መንግሥት የወጣ ሕገ የመንግሥቱ ተገባራት አያደጉና አየሰፉ ሲሄዱ አርሱ የመጥተት ሁኔታ ሊታይበት የሚችል መሆኑ ሊታወቅ ይገባል:: ይህ በሕገና መንግሥት በመካከላቸው ያለ አንድ ዓራዊ ነፃነት ነው::

ቀደም ሲል በነበሩት ዘመናት መንግሥት ሕጎችን ከማውጣት ይልቅ በንብረተሰቡ የሚሠራበትን ልማድ / custom / በፍርድ ውሳኔዎች አማካኝነት በማጽደቅ ተገባር ሰይ ይወሰን ነበር:: ሕገን በቀጥታና በጽሑፍ የማውጣት ተገባር የበሰይነቱን የያዘው ከቅርብ ጊዜ በተለይም ከቡርዛ ሥርዓተ ማንበር መከሰትና መጠናከር ወዲህ ነው::

መንግሥትና ሕግ መሠረታቸው የነገረተሰብ በመደበኛ መከፋፈል እንደመሆኑ ሊኖሩ የሚችሉትም በመደብ የተከፋፈሉ ነገረተሰብ አሰባሰብ ድረስ ብቻ ነው። ማንኛውም ነገረተሰብ የሚመራበት የምግባር ደንቦች እንደሚያስፈልገው የታወቀ ሊሆንም፣ በመደበኛ ባልተከፋፈሉ ነገረተሰብ ገን የተለየና ፖለቲካዊ የሆነ አሰጣጥ ጓደኛ አሰራሪ አይሆንም። የመደብ ሥርዓተ ማኅበሮች አከትመው መደብ አልባ የሆነው የከሚኒስት ሥርዓተ ማኅበር ሲመሠረት ሕዝቦች ልዩ የሆነ መንግሥታዊ ጓደኛ ሰያሰፈልጋቸው ራሳቸውን ስለሚያስተዳድሩ ሕግ አሰራሪ አይሆንም። በመሆኑም መንግሥትና ሕግም በዚህ ወቅት እንዲነሱ ይከሰማሉ።

1.4. ሕግና ርዕዮተ ዓለም

ቀደም ሲል እንደተገለጸው ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው። በመሆኑም መንግሥት ሕግን በሚያወጣበት ጊዜ የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት በማድረግ ነው። ማንኛውም ባለሀብት ድርጊት ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊከናወን አይችልምና ሕግ የሚወጣቱና የሚሰሩበት ተግባር ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊሆን አይችልም።

ሕግ በገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት የሚወጣ ከመሆኑም በላይ ርዕዮተ ዓለሙን የማስፋፋትና የማሳደግ ሚና ይጫወታል። የገዢው መደብ የተወሰኑ መሠረተ ሀሳቦችና የምግባር ደንቦች በሁሉም ዘንድ ተፈጻሚነት እንዲኖራቸው፣ ሁሉም እንዲያውቃቸውና የተገባር መመሪያው እንዲያደርጋቸው ያስገድዳል። ባጠቃላይ ሕዝቡ ስለሕግ ያለውን ንቃተ ንሊና Legal consciousness ማለትም፣ ሕግን ስለሚመለከቱ አሰተሳሰቦችና አመለካከቶች ሕግ ስለሰጠው ማኅበራዊ አገልግሎትና ስለሕግ መሠረታዊ ተቋማት ያለውን ገንዘቢ፣ የማሳደጉን ተግባር ያከናውናል ማለት ነው። በመሆኑም ሕግ የገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም ገዢ ርዕዮተ ዓለምም እንዲሆን ይረዳል። ሕግ ርዕዮተዓለምን በማስፋፋት ረገድ የሚጫወተው ሚና ይበልጥ ገልቶ የሚታየው አንድ ነገረተሰብ ማኅበራዊ ለውጥ በሚያደርግበት ወቅት ነው። መከንያቱም በዚህ ወቅት የተለያዩ ጉዳዮችን አሰመ

ልክቶ የሚወጡ ሕጎች የአዲሱን ሥርዓተ ማኅበር መርሆዎችና ዓለማዎች
ያሳያሉ፤ ኅብረተሰቡም ተገባራዊ እንዲያደርጋቸው ያደርጋሉና ነው።
መንግሥት እንዲሁ ሕግ የማስተማር /የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም የማስ
ፋፋት / ተገባሩን የመንግሥትን ኃይል በመጠቀም፤ ማለትም ሕግን የሚ
ጥሰው የሚቀጣ መሆኑን በማሳየት፤ የሚያከናውን ቢሆንም የሰባሊነት ኅብ
ረተሰብ ካለው ሁኔታ አኳያ ይህ በጥንቃቄ መታየት የሚገባው ይሆናል።
የቡርድ መሠራት እንደሚሉት ሰይሆን በሰባሊነት ሥርዓት ሕግ የሚከበረው
ሕግን መጣሰ የሚያስቀጣ በመሆኑ ብቻ ሰይሆን እንዲያውም አዳግ የሚ
መጣው፤ ሥርዓቱ ባለው ማኅበራዊ ይዘታ መከናወን የሚወጣው ሕግና የሕ
ዝቡ ፍላጎት የተጣጣመ ስለሚሆን በፈቃደኝነት ነው። ይህ እንደሚከበር
ራዊ ይዘቱ ሰፋትና ጥንካራ በኅብረተሰቡ ውስጥ እንዳለው ሰባሊነታዊ
አመለካከት መዳበር ደረጃ በደረጃ ይበልጥ ዕውን እየሆነ የሚሄድ ጉዳይ
ነው።

1. ሕግ ማለት ምንድነው?
2. በሕግ / Legal rules/ በሚገለጹ መንገዶች /Social rules/ መካከል ያለውን ልዩነት አሰረዳ?
3. ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲሆን ምን ማለት ነው?
4. " ሕግ ከግብረተሰብ ይመነጫል እንዲሁ ግብረተሰብ ከሕግ አይመነጭም" ሲሆን ምን ማለት ነው?
5. በሕግ በገዢው መደብ መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::
6. ሕግ የገዢውን መደብ ፍላጎት ብቻ ሳይሆን የግብረተሰቡ በአጠቃላይ የሌሎችንም መደቦች ፍላጎት ያንፀባርቃል ሲሆን ምን ማለት ነው?
7. በሕግ መንግሥት መካከል ያለውን ግንኙነት አሰረዳ:
8. ያለመንግሥት ሕግ ያለህግም መንግሥት ሊኖር አይችልም ሲሆን ምን ማለት ነው?
9. የሕግን አመጣጥ ያሰረዳል፤ መንግሥት አመጣጥ ጋር ያለው መመሳሰል እንዲሁ እንዲሆን ገለጽ:
10. ሕግ ከመደቦች ጋር ይከሰማል ሲሆን ምን ማለት ነው?
11. በሕግ በርዕዮተዓለም መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::

2. ሕግ ከጎበረተሰብ አድገት አኳያ

2.1 አጠቃላይ

ሕግ ከመንግሥት ጋር የተያያዘና የማይነጣጠል ሲሆን በመንግሥትና በጎበረተሰቡ አንዲሁም በገለሰብ መካከል ያለውን ገንጽነት ይወስናል። በጠቅላላ በጎበረተሰቡ ወይም በሥርዓቱ ያሉት የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የሶሻል ገንጽነቶች ሁሉ መልክ የሚይዙት በሕግ አማካይነት ነው።

ሕግ አንደ ፖለቲካ፣ ርዕዮተዓለም፣ ባህል ወዘተ... የጎበረተሰብ ሰዕላዊ መዋቅር አንደመሆኑ ከኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች ዕድገት ጋር የተያያዘና አብሮ የሚያድግ ነው። ከዚህም የተነሳ አሰከ አሁን ድረስ በጎበረተሰብ ዕድገት ታሪክ ውስጥ የተለያዩ ሕጎች ታይተዋል። የባሪያ አባዳሬው ሥርዓት ማጎበር የባሪያ አባዳሬ መንግሥትና ሕግ ነበረው። የፊወዳሉና የቡርደ ሥርዓተ ማጎበራትም የዓረባቸው መንግሥትና ሕግ ጋት ነበሯቸው። አሁንም በሸሊስት ጎበረተሰብም በሸሊስት መንግሥትና ሕግ አሉት። አነዚህ መንግሥታትና ሕግ ጋት አንደሥርዓተ ማጎበሩ ይዘታቸው የተለያዩ ነው። ይህ ቀደም ብሎ በፋ ባለ መልክ የተገለጸ በመሆኑ አዚህ መድገሙ አስፈላጊ አይሆንም። በዚህ መዕረፍ ውስጥ የሚተኩረው በሸሊስት ሕግ ይዘትና አንዲሁም ይኸው ሕግ ከሌሎች ሕጎች ጋር ያለውን ልዩነት በማሳየት ሰይ ይሆናል።

2.2 በሸሊስትና ሕግ

2.2.1 የሸሊስት አገሮች ሕግ የኮሚኒስት ፓርቲውና የመንግሥቱን ውስጣዊና ውጭ ፖሊሲ ያንግባልታል። የሠርቶ አደሩንም ገንባር ቀደም ገዢነት ከማረጋገጡም በላይ ጎበረተሰቡ በሸሊስት በመገንባቱ ረገድ በሚያደርገው ትግል የኮሚኒስት ፓርቲው የመሪነት ሚና አበከሮ ይገልጻል።

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌሰት የመርት ገንጽነትን ማቴሪያሰዊ መሠረት ያቀፈአንደመሆኑ ሕገ የባሻሌዝምን የኢኮኖሚ መሠረትና ዕቅድ /ፕላን / መርህ የሚያረጋግጥ ነው፡፡

የቡርዩ ሕገ ለይሰሙሉ ለሁሉም ዜጎች አኩል መብት ይሰጣል ነገር ገን ሠርቶ አደፋ ሕዝብ በአካሄድ መብቶች ሊጠቀም የሚችልበት መንገድ አይቀይሰው፤ በአካሄድ መብቶች ሊጠቀሙ የሚችሉ የበላይነትን የያዘው መደብ ወኪሎችና ባለሀብቶች ናቸው፡፡ በተለምዶ የቡርዩ ሕገ መንግሥቶች የብሔራዊ መብቶች መዘርዘር ከመሆን አያልፋም፡፡ አካሄድ መብቶች በምን ዓይነትና አኳኝነት፤ በምን ዘዴና መንገድ ተገባራዊ ሊሆኑ እንደሚችሉ የማድረግ አንዳቸው ፍላጎት የላቸውም፡፡ ኅብረተሰቡ ጌታና ሌሊት፤ ገልተኛና ጭባኛ፤ አንዱ ሀብታምና በፖለቲካ መስክ ከፍተኛ ተደማጭ ሊሰጥ ይገባል ሁለቱም የተነፈገ፤ በጠቃላይ በዝባዛና ተበዝባዛ ያሉበት በመሆኑና አካሄድ ይገባል አኩል ሊሆኑ እንደሚችሉ አየታወቀ የሚመጡት ሕጎች ሁሉም ዜጎች አኩል ናቸው በማለት ይደነገጋሉ፡፡

ቡርዩዋ አፋዊ " አኩልነት" በማወጁ የካፒታሊስት ብዝበዛ የፈጠረውንና የቡርዩዋ መንግሥት ባለ ኃይሉ በመጠቀም የሚያሰከብረውን አኩል ያሰመሆን ሁኔታ ለመሸፈን ሕገን እንደ መጋረፍ አድርጎ ይጠቀምበታል፡፡

ባሻሌሰት ሕገ የመርት መገልገያ መሣሪያዎችን በሕዝብና በሚገባበራዊ ይዘቷ ሥር በሚያደርግ ሰልተ ምርት መሠረት ላይ የተገነባ በመሆኑ በበዝባዛ ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ሊታሰብ የሚችል ብሔራዊ አኩልነት ያሰገኛል፡፡

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌዝምን መሠረትና መርህ ያረጋግጣል፤ የባሻሌሰትን ሥርዓትን አየጠነከረ መሄድ የሚደግፍ ሲሆን የሠርቶ አደፋንና የአርቦ አደፋን አጋርነት፤ የሰዎች ወንድማማቾችና የመሳሪያ ሕዝብ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ አንድነት ይጠብቃል፡፡

ገን ያበሻሌሰት ሕገ ዓይነተኛ ተገባሩ ያሰው ልጅ በሥራው ያፈራቸው ቀባዊ ሀብቶች በበሻሌዝም ዓሳማ መሠረት በሰዎች መሀከል በበሻሌሰት መርህ መሠረት እንዲከፋፈሉ ማድረግ ነው። ስለዚህም ያበሻሌሰት ሕገ የምርት ውጤቶች የሚመረቱበትንና የሚከፋፈሉበትን መልክ ሥርዓት የሚያሰዝ ብቻ ሳይሆን እነዚህን ተመርኩዘ የሚመሠረቱትን ማን በራዊ ገንጽነቶችን ያሰከብራል፣ ያዳብራል። የዜጎች ጥቅሞችና መብቶች መጠበቃቸውን ያረጋግጣል። በከሚኒስት ሰነምገባር እንዲታነፅና የከፒታሊዝም ቅሪቶች ከገሊናቸው እንዲወገዱ በማሰተማር ይተባበራል።

የበሻሌሰት የሀብት ይዘቷ መከሰት በሕዝቦች መካከል የወዳጅ ነትና የመደጋገፍ ስሜትን ከማሰፋፋቱም በላይ በብሔሮችና በብሔረሰቦች መካከል ያለውን እውነተኛ አኩልነት በማረጋገጥ ዓለም አቀፍ አንድነት ነና ጓዳዊ መደጋገፍን ወንድማማቾችነትንም ያጠናክራል።

የበሻሌሰት ሕገ ሰብአዊ የሆነ ሥርዓት ውጤት እንደመሆኑ የወዘደራዊ ዓለምአቀፍ ዊነትን መርህ ያጠናክራል፣ ለሰላም ለዲሞክራሲና ለነፃነት ለሚታገሉ ሕዝቦች ኅብረት ያሳሰሰ ጥረት ያደርጋል።

የበሻሌሰት አገሮች ሕገ በበሻሌሰት አገሮች መካከል ያለውን የወዳጅነት ትብብርና መገባባት ላይ የተመሠረተ መደጋገፍ በሻሌሰት ዓለም አቀፍ ዊነት / ተገባራዊ ለማድረግ ያገለግላል። በበሻሌሰት አገሮች መካከል አዲስ የሆነ ዓለም አቀፍ ገንጽነትና ቅርብ የሆነ የኢኮኖሚ ሳይንሳዊና ባህሳዊ አንድነት ለመፍጠርም አስችሏል።

የበሻሌሰት ሕገ የብሔሮችን ሀልውና የብሔሮችን ፍጹም የሆነ አኩልነት የሚያረጋግጥ ሲሆን የብሔሮችን የራሰ በራሰ ማሰተዳደርና ነፃ የሆነ የምርጫ መብት ያገኛል። ለምሳሌ የቦቪየት ሕገ መንግሥት በመልካም ፍላጎት ላይ የተመሠረተ፣ አኩልነት ያላቸውን የቦቪየት ሪፐብሊኮች ኅብረት በአንድ ወጥ መንግሥት ውስጥ ከመመሥረቱም በላይ የከሚኒስት ኅብረተኛ ለመገንባት ሙሉ ትብብራቸውን እና ደጋፋቸውን

የሚሰጡትን ሰፊ መሰከም ዘርግ ተሰቅዷል ። በሌሎችም በቫሊሶት አገሮች አንደዚህ ያለ ተመሳሳይ ሁኔታ ይታያል።

2.3 በቫሊሶት ሕግና በቫሊሶት ሕጋዊነት

በቫሊሶት ሕግ ከበቫሊሶት ሕጋዊነት ጋር በማይነጣጠል አኳኑን የተሰበረ ነው። በቫሊሶት ሕጋዊነት የወዘአደሩ አመባገነንነትና የበቫሊሶት ገንባታ አንዳሠመር ለማድረግ የሚያስችል ዘዴ ነው። ዓለማዊው ማናቸውም የመንግሥታዊ አካሎች የመንግሥት ባለሥልጣናቸውን ሠራተኞች አንዲሁም ዜጎች በቫሊሶት ሕገመንግሥቱን በዚህ ላይ ተመስርተው የወጡትን ሕጎች መመሪያዎች ያለማወሳወል በጥበቅ አንዲያከብሩ ለማረጋገጥ ነው።

በቫሊሶት ሕጋዊነት በሕጎች አማካኝነት ዕውን የሚሆን መርህ አንደመሆኑ የሕጎችን መኖር ይጠይቃል። አውነተኛ የሆነ ዲሞክራሲያዊ ሕጋዊነት ተገባራዊ አንዲሆን የአገሪቱ ሕግ እውጭ አካል ዲሞክራሲያዊ በሆነ ሁኔታ መመሥረት ወሰኝ ጉዳይ ነው።

ስለዚህም በቫሊሶት ሕጋዊነት በዜጎች መካከል አንዲሁም በዜጎችና በመንግሥት አካሎች መካከል የሚኖረው ገንኙነት ምን ዓይነት መልክ አንደሚኖረው የሚወሰን ሲሆን ይኸውም ገንኙነት ሕግን በማክበር ለሕግ ተገዢ በመሆን መሠረታዊ ዓለማ ላይ የተመሠረተ መሆን አንዳለበት የሚያስገነዝብ ዐቢይ መመሪያ ነው።

የበቫሊሶት ሥርዓተ ማኅበር የሚጠናከርበትንና ሰፊው ሕዝብ መደብ አልባውን የከሚኒሶት ኅብረተሰብ ለመገንባት በሚያደርገው ትግል የሚያጋጥሙትን ችግሮች ተቋቁመው በደል አድራጊነት አንዲወጣ ሁኔታዎችን በማመቻቸት በቫሊሶት ሕጋዊነት ለበቫሊሶት ገንባታ መሰከት የሚያገለግል ኃይለኛና ቁልጣፋ ዘዴ ነው። በቫሊሶት ሕጋዊነት በኅብረተሰብ ውስጥ በሰዎች መካከል የሚኖረው

ገንዘብን የሰከነና የሰመረ መሆኑን ያረጋግጣል፡፡ የመንግሥት አካላት በሚገኝበት ጊዜም እንዲታወቅ የተሰጣቸውን ሥልጣን ዜጎችም በአንጻሩ ያረጋግጣቸው መታዘብና ገደባቸውን ገልጽ ያደርገዋል፡፡ የመንግሥት ባለሥልጣኖችና ዜጎች መንግሥት መኖሩን ተገንዝበው የሚያከናውኑባቸው የዕለት ተዕለት ተገባሮች በዲሞክራሲ ላይ የተመሠረቱ እንዲሆኑ ያረጋግጣል፡፡ በጎብረተሰቡ ውስጥ ሕጋዊነት እንዲሰፍን የሚያደርገው ከመሆኑ የተነሳ በሽሊዝምን ለመገንባት የሚሰጥና አያንዳንዱ ዜጋ መታዘብና ገደባቸውን አውቆ በሕግ የተደገፈ ጥቅምቶች ተጠብቀውለት ሕግ በተጣበቀ ቁጥር ፈጥኖ እርምጃ የሚወሰድ መንግሥት መኖሩን ተረድቶ በመንግሥት ላይ ያለውን አምነት ጽኑ ያደርገዋል፡፡

ነገር ግን ሕግ ከመንግሥት በላይ ሳይሆን ከዚህ የሚመነጭ እንደመሆኑ በሽሊዝት ሕጋዊነትም የአንድ በሽሊዝት መንግሥት የአሠራር ዘዴ እንጂ ለታሪካዊ ተልዕኮው መሰከት ዕንቅፋት ሊሆን አይችልም፡፡ ሌሊት የሰቢየት ሠራተኞችን ተገባር በሚመለከት "... በአብዮት ወቅት ሕግ ያለው ውሴንነት ሳይዘነጋ ሕጋዊነት እንዲሰፍን ሥርዓት ባለው መልክ እንዲታገል ማስተማር" በሚለው ያስቀመጠው በአንድ ወገን በሽሊዝምን ለመገንባት አመቺ ሁኔታዎችን በመፍጠር ረገድ በሽሊዝት ሕጋዊነት አስፈላጊ መሆኑን የሚገልጽ ሲሆን በሌላ ወገን ደግሞ የራሱን ሕጋዊነት የፈጠረው አብዮቱ ራሱ መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው፡፡ አብዮትም ራሱ ገብ ባለመሆኑ ይህን ዓይነት ሕጋዊነት በወቅቱ ባሉት ማንበራጃ ፖለቲካዊ ሁኔታዎች በመወሰን አብዮቱ የተነሳበትን ታሪካዊ ተልዕኮውን ከገቡ ለማድረስ የሚያስችል ዘዴ ነው፡፡

2.4 ጥያቄዎች

1. በቫሊሳት ሕገ ክሊሎች ሕጎች የሚለይባቸው መከንያቶች ጠቁሙ?
2. ሕገ በኅብረተሰብ ያለውን ሚና በአጭሩ ገለጽ፡
3. በአፍኦዊና በተጠባጭ አካል ነት መሀል ያለውን ልዩነት በመሰራረድ አስረዳ፡
4. አካል የሥራ ሁኔታ መን ማለት እንደሆነ በመተንተን አስረዳ፡
5. የበቫሊሳት ሕጋዊነት መን ነት በአጭሩ አስረዳ፡
6. • የሕጎች ሕጋዊነት •ን አብራራ

3. የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምጽ ማሳደግ ዕድገትና አቅጣጫ

በሰጠው ደረጃ የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምጽ ማሳደግ ጥናት ያልተጠናቀቀ ስለሆነ ሁኔታው ቁልፍ ብሎ አይገኝም። ምርመራ በሰፊ ትመቅጠል ይገባዋል። በመሆኑም በዚህ ወቅት የሚቀርብ ጽሑፍ አጠቃላይና ጠቃሚ መሆኑ የገደብ ነው።

ኢትዮጵያ የብዙ ብሔረሰቦችና ማኅበረሰቦች አገር ስትሆን በተለያዩ ታሪካዊ መከንያቶች ሕዝቦች በተለያዩ የዕድገት ደረጃ ላይ ይገኛሉ። ሕጋዊ ሥርዓታቸውም የሚያንፀባርቀው ይህንን ስለሆነ የአርባው የዕድገት ደረጃ አንዲሁ የተለያየ ነው። ለዚህም የተለያዩ ምንጮች ማለትም አከላከያ፣ ክርስቲያናዊ፣ ክላሲካልና ክሮኖኦላጂ ምንጭ ያሉት የሕግ ሥርዓቶች ዋና ምሳሌ ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው። ከነዚህ ውጭ የሆኑ በተለያዩ የአገሪቱ ክፍል በአካላትና ቀጥሮ የሚገኙ ማኅበረሰቦች ማኅበራዊ ኑሮአቸውን የሚመሩባቸው የተለያዩ ልማዳዊ ሕጎችም አንዳሉ ሊዘነጋ አይገባም።

አሳይ አንደተጠቀሰው የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምጽ ማሳደግ ጥናት ስለያንዳንዱ የሕግ ሥርዓት የተሟላ መረጃ በመስጠት ረገዱ ገና ብዙ የሚቀረፀው በመሆኑ በዚህ ጽሑፍ ለማየት የሚመከረው ስለሁሉም የሕግ ሥርዓቶች ሰይሆን ለኢትዮጵያ ሕግ መሠረት በመሆን ረገዱ ከፍተኛውን በታሰለጠነው አከላከያ ክርስቲያናዊ * ምንጭ ስላለው ሥርዓት ነው።

ይህ የሕግ ሥርዓት ክርስቲያን አስቀድሞ የነበሩትን ሥርዓቶች በመወረሰ ወይም በመለወጥ ክርስቲያን የተገኙትንም በመቋቋም ወይም በማዳከም በአገሪቱ ጠንክሮ ወጥቷል።

—*አከላከያ ክርስቲያናዊ የሚለው የሚመለከተው በአሁኑ ጊዜ አከላከያ የሚባለውን የጂኦግራፊ ክፍል ወይም ክርስትናን ሰይሆን በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ተሰፋፋ የነበረውን አከላከያ ክርስቲያናዊ ሥልጣኑ ነው።

የአከሱማዊ ሥልጣኔ ከርሰናን ከመቀበሉ በፊትም ሆነ ከተቀበለ በኋላ ከአራሱ ንብረተሰብ የፈለቀና የተሰፋፋ ሥልጣኔ የነበረው ነው። ይህ አንዳለ ሆኖ ከወጪው ዓለም ማለትም፡ ከዓረቦች፡ ከገብፆች፡ ከመካከለኛው አሰያ፡ ከገሪኮች፡ ከሮማውያኖችና ከአውሮፓውያኖች ዓለሞች ጋር የተደረገው ገንጽነት አያሌ አዳዲስ ነገሮችን ያሰገኘ መሆኑ ዕውቅ ነው። በመሆኑም የኢትዮጵያ ሕጎች አመጣጥና ዕድገት የመናየው ከዚህ ታሪክ ይህ ሁኔታ አኳያ ነው። ጉዳዩን በተሻለ ሁኔታ ለማየት እንዲቻል የጽሑፉ አቀራረብ በፍሬ ነገር ሰይሆን በዘመን ተከፋፍሎ ይሆናል።

3.1. አስከ 1855

ይህ ዘመን በተለይም የአከሱም ሥልጣኔ ከርሰትናን ከተቀበለ በት ከ400 አንስቶ ያለው ወቅት የባሪያ ሥርዓትና በአብዛኛው ደግሞ የፊውዳል ሥርዓት ወቅት ነው።

የባሪያው ሥርዓት የአከሱም ሥልጣኔ ታውቆበት የነበረውን የገደ አንቅስቃሴ ለማጠናከር፡ ለቀጥታ ሸያጭ፡ ለቤትና በኋላም ለእርሻ አገልግሎት ባሪያውን ሲጠቀሙበት፡ የፊውዳሉ ሥርዓት ደግሞ ገቢሩ ከፍተኛ ልዩ ልዩ አገልግሎቶች እንዲፈጸሙ በፊውዳል ጦርነቶችም ተባትፍ እንዲሰለፍ አድርጎታል።

የሕገ መንግሥት የንብረተሰቡ አጠቃላይ አንቅስቃሴና ገንጽነት አንደመሆኑ ከላይ በተጠቀሰው ወቅት የነበሩት ሕጎች የባሪያውንና የፊውዳሉን ሥርዓት በየወቅታቸው የሚጠናከሩ ሲሆኑ አብዛኞቹ ልማዳዊ ነበሩ። /የጽሑፍ ሕጎችን ያወጡ ንጉሶች በጣም ጥቂት ሲሆኑ ከነዚህ አንዱ "መጽሐፈ ሥጋዊ መንፈሳዊ" የተሰኘ፡ ሰለጋይማኖት፡ ሰለበዓል ቀናት፡ ሰለአስተዳደር፡... የሚደነገገ ሕገ ያወጡ አዲስ ዘርዓደዕ ቆዩናቸው /።

በሌላ በኩል አገሪቱ ከወጪው ዓለም ሥልጣኑ ጋር ያደረገችው መተዋወቅ እንዲሁም በአገር ውስጥ የታዩ ልዩ ልዩ እንቅስቃሴዎች በሕግ ላይ ገልፅ ለጭኑ አስከትለዋል።

በዚህ በኩል በተለይ የሮማውያን ሕግ ተፅዕኖ ያዳለበትና ለንጉሣውያን አስተዳደር አስከ 21ኛው መቶ ከፍለ ዘመን አገልግሎት ሲሰጥ የነበረው ፍትሕ-ነገሥት በዚህ ወቅት የተቀረጸ አንድ ጉልህ የሕግ ሰነድ ነው።

የአሰልጦና እንቅስቃሴ በጠቃላይና በአህመድ ገሬኝ አስተባባሪነት በተለይ የተደረገው ጥረት በአከሰማዊ ክርስቲያናዊ ሥርዓት ላይ ያስከተለው ለውጥ በወቅቱ ከፍተኛ ነበር። የአምነት መለወጥ፣ የኃይማኖትና የትምህርት ማዕከል የነበሩ ብዙ ቤተክርስቲያኖችና ገዳማት መፍረስ የአገዛዙን ርዕዮተዓለማዊ/ኃይማኖት/መሠረት በከፍተኛ ደረጃ አናገቶታል። እንደ አህመድ ገሬኝ እንቅስቃሴ በይሆንም ፖርቱጊዞች የካቶሊክ ኃይማኖትን ለማስፋፋት ያደረጉት ጥረት፣ የኦሮሞ ህዝቦች የመረት ማሰላቀቅ እንቅስቃሴና በደረሰበት አካባቢ ያስከተሉት ለውጦች በነዚህ ሁሉ ዎከንያቶች በየጊዜው እነዚህን ገሬቶች ለመቋቋም በቤተመንግሥትና በቤተክህነት መሀል ይታይ የነበረው ጽኑ መተባበር በየወቅቱ በወጡ ሕግ ይዘት ላይ በጉልህ የታዩ ናቸው።

የአሰልጦናን ኃይማኖት የሚያስፋፋ ሕግና መመሪያዎች ወጥተዋል። ንጉሥ ሱሊኒዮስ የኦርቶዶክስ ክርስትናን በማውገዝ የካቶሊክ ክርስትናን መቀስሉን ለዚህም ጋር አያይዞ በሁሉም ዘርፍ የካቶሊክ ተፅዕኖን ለማሰገብ የሚያስችል/የሚያውቅ ሕግ አውጥቷል/ በኋላ የሻረው ቢሆንም/።

በዚህ ዘመን በኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥና ዕድገት ውስጥ አንድ ሥፍራ ሊይዝ የሚገባው የዘመነ መሳፍንት ወቅት ነው። እንደሚታወቀው ይህ ዘመን ማዕከላዊ መንግሥት ተዳከመ መሣፍንት ያዳለበትና

አካባቢያቸውን በራሳቸው ያስተዳደሩበት ወቅት በመሆኑ ሕጎች
"አገር አቀፍ" ጠሳይ ያጠብቅና በዓክባቢው ይፈልቁ የነበረበት፤
በዚሁ መከንያት የዓክፍል ልማዳዊ ለሰላማዊ፤ የገዳ፤ ወዘተ... /
ሕጎችና ሥርዓቶች የተጠናከሩበት ነበር፡፡

3.2. ከ1855—1966

በዚህ ክፍለ ጊዜ ውስጥ አስከ 1900 ያለው ወቅት የኢትዮ
ጵያ ሕግ አሁን ለደረሰበት ደረጃ መሠረት ጣይና መሸጋገሪያ ጊዜ
ሊባል የሚችል ነው፡፡ በዚህ ወቅት ማዕከላዊ መንግሥት አንደገና አን
ዲጠናከር፤ መንግሥታዊ መዋቅር / የሚኒስቴር መ ጤቶችና ፍርድ ቤቶች /
አንዲዘረጉ፤ የአገሪቱ ዳር ድንበር አንዲለይና በውጭም ዓለም አንዲ
ታወቅ ተደርጓል፡፡ ይህ ወቅት አገሪቱ ከአውሮፓ አገሮች ገንጽነቷ
በተለያዩ አቅጣጫዎች አያደገና አየሰፋ የሄደበትና ከፒታሊዝም ያቆጠቀ
ጠበት ወቅትም ነው፡፡

አንደሚጠበቀው በዚህ ወቅት የወጡት ሕጎችም ከላይ የተጠቀሰውን
ሁኔታ የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡ በተለይ ወደ ክፍለ ዘመኑ መጨረሻ ገደማ
የወጡት የምክር ቤት የኢኮኖሚ ሕጎች * ፊውዳላዊ በሆነ ኢኮኖሚ መሠረት
ላይ የታወቁ የቡርዲ ሕጎች ናቸው፡፡

ከ1900—1928 ከዚያም 1933—1950 አካባቢ ያለው ጊዜ
የቡርዲ ሕጎች በብዛት የወጡት ወቅት ነው፡፡ በዚህ ጊዜ የነበረው
አጠቃላይ አንቅስቃሴ ማዕከላዊ መንግሥቱን በሚጠናከር ደረጃ በደረጃ
የአውሮፓን ሥልጣን ለማስፋፋት ጠሁሉም ዘርፍ የቡርዲውን ሥርዓት ለማ
ጠናከር /የሚያስቀምጥ ነበር፡፡ በመሆኑም በዚህ ወቅት የነበረተሰቡን

* በዚህ አካባቢ የወጡት የምክር ቤት የንግድ ድርጅት፤ የአርሻ፤
የገንዘብ፤ የጉምሩክ፤ የባድር፤ ... ሕጎች የቡርዲውን ኢኮኖሚ ሥር
ዓት የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡

ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ባህላዊ፣ ... ሕይወት ከአንድ ማዕከል ለማስተዳደርና ለመሥራት እንዲቻል የአገሪቱ ሕገመንግሥትና አድሌ ሕጎች በመጻፈፍት መልክ ተዘጋጅተው እንዲወጡ ሆኗል። ይህ ሁኔታ በልማዳዊ ሕጎች ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ከማሳደሩም በላይ የፍትሕ ጠብቆ ጉዳይን የሚመለከቱ በተጠቀሰው ሕግ ውስጥ ያልተቀሩ ልማዳዊ ሕጎች ሁሉ በሕግ እንዲተሸሩም ተመልክቷል።**

ሕጎቹ ፊውዳላዊ ይዘት ያላቸው፣ የቡርዜውን ሥርዓት በብዛት የሚያንፀባርቁ ሲሆኑ አከላከያዊ ክርስቲያናዊ ሥነ ምግባር ያለው ሥርዓት በሌሎች የሕግ ሥርዓቶች ላይ አይሉ መውጣቱን የሚያሳዩ ናቸው።

ከዚህ በኋላ አሰከ 1966 ያለው ወቅት ከላይ የተጠቀሱት የፊውዳል ቡርዜ ሥርዓት ማጠናከሪያ ወቅት እንደመሆኑ በሁሉም ዘርፍ የማጠናከሪያ ጥረቶች ተደርገዋል። ለዚህም ተመጣጣኝ ሕጎች እንዲወጡ ሆኗል።

በዚህ ወቅት ዕድገታቸውን ጠብቀው የተካሄዱት የመደብ ትግሎች ያሰከተሉት ለውጥ የፊውደ ቡርዜውን አገዛዝ ለማጠናከር የወጡት ሕጎችን ተፈጻሚነት ችግር ውስጥ እንዲወደቅ አድርገዋል። ከጊዜ ወደጊዜ እየተካረረ የመጣው ይህ ትግል በ1966 ወደ ውጤታማ ሕዝባዊ አመጽ በመሸጋገሩ የተቀጣጠለው የኢትዮጵያ አብዮት በአገሪቱ ውስጥ ያሰከተለው ለውጥ የአብዮቱን ዓላማ የሚገልጽና የሚያጠናክሩ አዳዲስ ሕጎች እንዲወጡ ጠዛቃቹ ቀደም የነበሩትን በመሸር / አድርጓል።

3.3. ከአብዮታችን ላይ ባለው በኋላ

የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ የፖለቲካ ሥልጣኑን ከጠበቀ በኋላ የአገሪቱ መመሪያ የሰጣሊዝም መሆኑን ገልጾ፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የማኅበራዊ ግንኙነቶች መሠረት ለመለወጥ በርካታ አርምጃዎች ወሰዷል። በዘበዛን ለማስቀረት፣ በገል ተይዘው

* የፍትሕ ጠብቆ ሕግ ቁጥር 3347።

የነበሩ ትላልቅ የመመረቻ፣ የመከፋፈያና አገልግሎት በጭ እንዲሁም የገንዘብ ድርጅቶች የመንገዶች እንዲሆኑ የገጠር መራትም የኢትዮጵያ ሰፊ ሕዝብ እንዲሆን ተደርጓል። የከተማ በታና ትርፍ ቤቶች ወደመንገዶች ተዛውረዋል። የሕዝቡን አካል ነት ለመረጋገጥ የጋራውነት እኩልነት እንዲታወቅ ሆኗል። በየዘርፉ የተጀመረውን እንቅስቃሴ ለማቀሳጠፍና ለመፋጠን የሚረዱ መዋቅራዊ ለውጦች ተደርገዋል። እነዚህ መሠረረታዊ ለውጦች ሕልውና ያገኙት በየጊዜው በወጡ አገባብ በላቸው ሕጎች አማካኝነት ቢሆን በጠቃላይ በላፋት አሰራር አንድ ዓመታት ከ240 በላይ አዋጆችና ከ70 በላይ ደንቦች ወጥተዋል።

በአብዮቱ ውስጥ ነበርቱ ሕጎች ከኢትዮጵያ ትቅደም ዓለማ ጋር እስካልተገጠ ድረስ ቢሠራበቸው እንዲቆዩ ቢደረግም፣ መጻሕፍት ሕገጋቱ / Codes / አገሪቱ ከመትመራበት ርዕዮተዓለም ጋር ተጣጥመው እንዲወጡ ለማድረግ የሚከሄደው ፕሮጂክት የሕጎችን የመጨረሻ ረቂቅ ለማቅረብ በማጠናቀቂያ ደረጃ ላይ ነው።

አብዮታዊት ኢትዮጵያ ለአዲሱ የፖለቲካ ሥርዓት ለመገንባት ከሚያስችሏት ቀዳሚና መሠረታዊ ሁኔታዎች ውስጥ ሁለቱን ማለትም የማሌ ፓቲ የመመሥረትና ሠርቶ አደሩን ሕዝብ በየፈርቶ በጥንካራና ድርጅት ተገባበር ለየጊዜው የሚቀጥል ነው / አከናውኖ ሰስተኛውንና ለመለው ሠርቶ አደር ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ መብቶች መረጋገጥና ለሰባሊነት ገንባታ በተጠናከረ ሁኔታ መፈመድ ዓይነተኛ አስተዋጽኦ የሚያደርገውን የሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ መንገዶች /ሕዲራ/ ለመመሥረት አፍላ እንቅስቃሴ ውስጥ ትገኛለች። በተለያዩ ጊዜ በወጡ መግለጫዎች እንደተመለከተው ይህ እንቅስቃሴ ወይም ጥረት ዕውን ከሚያደርጋቸው ጉዳዮች ውስጥ የፊት በሊኩ መንገዶችም ሆነ መላ ንብረተሰቡ የሚመራበት ሕገ መንግሥትና ሌሎችም ተዛማጅ ተቋማት እንደሚገኙ የታወቀል።

ከመሪ ፓርቲያችን ሕልውና ወዲህ የሚወሰዱት ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ።... አርጎዎች መሠረታቸው የብሔራዊ ዲሞክራሲያዊ

አብ ዓቱን በማጠና ቀቅ ለሰባሊሶት ገንባታ መሠረት ለመጣል ያተቀየሰው
የኢሠፓ ፕሮግራም ነው። በመሆኑም በነዚህ ሰባሊሶት እርምጃዎች መከ
ገዳትና ለነርሱም ተገባራዊነት ጽኑ መሠረት ለመፍጠር የሚወጡት ሕጎች
ይዘትና እንዲሁም አቅጣጫ ሰባሊሶቷዊ መሆኑ ገልጽ ነው።

3.4. ጥያቄዎች

1. የአከሰላላዊ ከርሰቲያናዊ መንጭ ያለው የሕግ ሥርዓት ከሌሎች አይሉ የወጣበትን መከንያት አጠራራ፤
2. የአከሰላላዊ ከርሰቲያናዊ መንጭ ያለው የሕግ ሥርዓት አይሉ ወይም ጠንከሮ ወጣ ሲባል ሌሎች በኢትዮጵያ ኅብረተሰቡን ውስጥ ጩሰ አይታዩም፤ ጠፍተዋል ማለት ነው? አሰረዳ፤
3. ልማዳዊ ሕጎች በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ ዋነኛ የሕግ ዓይነት የሚሆኑትን ሁኔታ አጠራራ፤
4. በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በሕግና በኃይማኖት መካከል የነበረውን ገንኙነት አባይ፤
5. በኢትዮጵያ ሕጎች ዕድገት ሂደት ውስጥ ጌህናቸው የሚባሉ ሁኔታዎችን ገለጽ፤

4. የሕግ አጥጋቢዎች ሚና

የሕግ አጥጋቢነት ሥራ ቀላል አለመሆኑ የታወቀ ነው። ተገቢ የተጣራ አስተዳደሮችና ጥንቃቄ ይሻል። አንድ አገር የሚመራበትና የሚተዳደርበት ሕግ ለማጣጠን ስለ አገሪቷ ተጠባጭ ሁኔታዎች አበክሮ ማወቅ ከማስፈለግ በላይ አገሪቷ የምትመራበትን ርዕዮተዓለም የምትራ መደብትን የዕድገት ጉዳዩና ገብ ማጤን፣ ይህንኑ ገብ እውን ለማድረግ የሚያመቻችና የሚያስችል ስትራቴጂ በሕግ መልክ የመቅረጽ ችሎታን የሚጠይቅ ነው።

የሕግ አጥጋቢነት ተገቢሮቹ ሆነ የሕግ አጥጋቢዎች ሚና በየሥርዓተ ማኅበሩ በተለያዩ ሁኔታዎችና ደረጃዎች ይካሄዳል።

የሕግ አጥጋቢዎችን ሚና ጠቅላላ በላ መልክ ከማቅረባችን በፊት ከዚህ ጋር በቅርብ ስለተያያዘውና ጥብቅ ገንጽነትም ስላለው ስለ መንግሥትና መንግሥታዊ ዘርፎች ማየት አስፈላጊ ነው።

የቡርድ የሥነ መንግሥትና የሕግ መንግሥት መሠረት የሆነው ንድፈ ሃሳብ "የሥልጣን መከፋፈል" (Separation of Powers) ነው። በዚህ ንድፈ ሃሳብ መሠረት የመንግሥት ተገቢራት በሰሰት በታ ተደልደሉ ለውና ለሰሰት የሥራ ዘርፎች ተከፋፍለው ይታያሉ። የሥራ ዘርፎቹም፡

- 1 / የሕግ አጥጋቢ ዘርፍ፣
- 2 / የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ፣ እና
- 3 / የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ ተብለው ይጠራሉ።

አንድ ቡርድ ሊቃውንት አባባል ሕግ አጥጋቢ ዘርፍ ንብረተኛ የሚመራበት መሠረተ ሃሳቦች የያዙ ጠቅላላ ሕጎች በማጣጠን መወሰን አለበት። የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ቋላፊነት ደግሞ የአካሄድን ጠቅላላ ሕጎች ደንጋጌዎች ተገቢራዊ ከማድረግ አልፎ መጤድ የለበትም። የዳኝ ነቱ ወይም የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ሥራውን ከሕግ ጋር በተጣጣመ አኳኝ ማከናወኑን ማረጋገጥና በአንድ በኩል

ከዚህም መካከል በሌላ በኩል ደግሞ በዜጎችና በመንግሥት መካከል የሚነሱትን ክርክሮች የሚፈታ አካል ብቻ መሆን አለበት። በሌላ በኩል ከቡርድ ሊቀውንት መካከል አንዳንዶች በሚመለከቱት ተጠባቂ ሁኔታዎች ገፈት በአሁኑ ወቅት እነዚህ ዘርፎች ተከልሎ ከተሰጠባቸው የሥራ ክልል ሰይወው የራሳቸውን መሠረታዊና ጠባብ የሥራ ድርሻ ብቻ እንዲያከናውኑ ማድረግ ከማይቻልበት ደረጃ ሰይ የተደረሰ መሆኑን ለማመን ተገድደዋል። ሐሮልድ ሳሶኪ የተባሉ እንግሊዝኛ የፖለቲካ ምሁር ይህንን ሁኔታ ሲያሰረዱ የሚከተለውን ብለዋል።

" እነዚህ ዘርፎች ማንበራዊ እንጂ ሰይንሳዊ ፈርጆች አይደሉም። እሳይ የተጠቀሱት መንግሥታዊ ተገባሮች በአንድ የተወሰነ አካል ወይም በአንድ ሰው ሲከናወኑ እንደሚችሉ ለመገመት አያዳግትም። በአሁኑ ወቅት ከመናየው የዲሞክራሲያዊ መንግሥት አሠራር አኳያ የእነዚህን ዘርፎች ተገባሮች በገልጽ የሚከፋፍሉና የአንዳንድ ዘርፍ ሥራ ሙሉ በሙሉ ከሌለው ነጥሉ የሚያሳይ መሰያ ወይም የዳር ድንበር መሰመር የለም። የዳናይትስ ስቲትስ ቤኔት / የሳይኛው ምክር ቤት / በፕረዚዳንቱ የተሰጡትን ሽሚቶች የማጽደቅ ሥልጣን እንዳለው ሁሉ ሕግ አጣጥሞ ዘርፎች የሕግ ማሰራጨት ተገባሮችን የሚያከናውኑባቸው ሁኔታዎች አሉ። በተጨማሪ እነዚህ ሕግ አጣጥሞ ዘርፎች የዳኑነት ተገባሮችንም ሲያከናውኑ ይታያሉ። ለምሳሌ የእንግሊዝ ፓርላማ የታችኛው ምክር ቤት / ሐውሳክ ኦፍ ከመንሰ / በሥልጣን አሰጣጥ በተገለገሉ ከፍተኛ የመንግሥት በሥልጣኖች ሰይ ከሰ እንዲመሠረት ሲፈቅድ የሳይኛው ምክር ቤት / ሐውሳክ ኦፍ ሊርድስ / ጉዳዩን በዳኑነት አይቶ ውሳኔ ይሰጣል። በተለይ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የመንግሥት የሕግ አሰራርዉ ዘርፎች የሚያከናውኑባቸው ተገባሮች በአንድ በኩል ከሕግ ማውጣት ሥራ በሌላ በኩል ደግሞ ከሕግ መተርጎም ሥራ መለየት አስቸጋሪ የሚሆንበት ሁኔታ ተፈጥሯል። ሕግ ተርጓሚው ዘርፍ የሕግ ማሰራጨት ሥራን የሚያከናውንባቸው ጊዜያትም አሉ..."

ስለዚህ ከሳይ ለመመልከት እንደተሞከረው ማንኛውም የቡርዲያ

መንግሥት ዘርፍ ከሌሎች ዘርፍ ላይ ሆኖ የሚሠራበት ሁኔታዎች የተወሰኑ በመሆናቸው "የሥልጣን መከፋፈል" የሚለው አስተምህሮ /ደክትሪን / በቡርደው ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ቢሆን ሙሉ በሙሉ ተግባራዊ የሆነበት ወቅት አንዳልነበረ አንገንዘባለን፡፡

በማርክሲስት ሌኒኒስት ንድፈ ሃሳብ መሠረት መንግሥት ከመደበኛ ተፅዕኖ ላይ የሆነ ማኅበራዊ ከስተት በይሆን በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የበሰደነትን የያዘው መደብ ጥቅም ማስከበሪያ መሣሪያ ነው፡፡ ቀደም ብለን አንደተመለከትነው ደግሞ በቦቫሊስት አገሮች ውስጥ የሥልጣን ምንጭ በሌሊት ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው፡፡ ሠርቶ አደሩ ሕዝብ በተራው ይህንን ሥልጣን በተግባር የሚተረጎመው ወኪሎች በሚገኙበት አካል አማካኝነት ነው፡፡ መንግሥታዊ ሥልጣን አንዱ ሌላውን በሚቆጣጠርበት ሁኔታ ተመጣጣኝ ጓደኛ ባላቸው አካላት መካከል መከፋፈል አለበት የሚለው የቡርድ የፖለቲካ ሊቃውንት አመለካከት የሥልጣን ምንጭ በሌሊት ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው የሚለውን መርህ ይፃረራል፡፡ ስለዚህ በቦቫሊስት አገሮች "የሥልጣን ከፍፍል" የሚለውን የቡርድ ሥነ መንግሥት እና ሕገ መንግሥት ፅንሰ ሃሳብ አይቀበሉም፡፡ በዚህ ረገድ በሁሉም በቦቫሊስት አገሮች ተቀባይነትን ያገኘው "የሥልጣን አንድነት" የሚለው መርህ ነው፡፡ በዚህ መርህ መሠረት በማናቸውም በቦቫሊስት ሀገር ውስጥ ከፍተኛውና የመጨረሻው የሥልጣን ማህደር ተመርጠው የሚመጡ የሕዝብ ወኪሎች የሚገኙበት ከፍተኛ የሕዝባዊ ውክልና አካል ወይም ብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ ነው፡፡ ሌሎች መንግሥታዊ አካላት በሙሉ ከብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ በታች ናቸው፡፡ እነዚህ የበታች አካላት የሆኑ የአካባቢ ሕዝባዊ ሸንጎችን / Local Org-ans of State Power አስተዳደርን ወይም ፍርድ ቤቶችንና የአቋቤ ሕገተቋን ያጠቃልላሉ፡፡ በባዛኞች በቦቫሊስት አገሮች ከፍተኛ የሆኑት የነዚህ አካላት ከፍሎች የሚመረጡት በብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንግ ቢሆን ተጠሪነታቸውም ለዚህ አካል ነው፡፡

በማናቸውም በቦቫሊስት አገር ሕገ መንግሥት ውስጥ የብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንግን ዘርዘር ሥልጣን ማሰፈር የተለመደ አሠራር ነው፡፡ በዚህ መሠረት ሕገ መንግሥትን ማፅደቅና ማሻሻል፣ መደበኛ ሕጎችን ማውጣት፡፡...

በመጀመሪያ ደረጃ ከሚጠቀሱት የሸንገው ዐቢይ ተገባራት መሀል የሚገኙ ናቸው፡፡

ከዚህ በላይ በአጭሩ የተመለከትነው በካፒታሊስትና በሶቫየት አገሮች ያለው የመንግሥት አወቃቀር ልዩነት በሕገ አጭረነት ተገባርም ሆነ በሕገ አጭረኞች ሚና ላይ የሚያስከትለው ውጤት ገልጽ መሆኑን ነው፤ ይኸውም በሶቫየት አገሮች የሕገ አጭረነት ተገባር ከሌሎች መንግሥታዊ ተገባሮች ተለይቶ አርቡን ብቻ ለሚያከናውን ለአንድ አካል የተሰጠ አይደለም፡፡ ይህንን ተገባር የሚያከናውነው የሕዝቡ ተወካይ / ሸንጎ / ሌሎች የመንግሥት አካላት የሚያከናውኗቸው መደበኛ ሥራዎቻቸውንም የመከታተልና በገባቡ የመቆጣጠር ኃላፊነት አለበት፡፡

የሕገ ማዕጠኑ ተገባር ለብቻው ወይንም ከሌላ መንግሥታዊ ተገባሮች ተጣመሮ በአንድ አካል የሚሠራ ቢሆንም የሕገ አጭረኞች ሚና ሕገ በንብረተኝነት ውስጥ ካለው ሚና ጋር በጣም የተቆራኘ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም በላይ አንደኛው የሕገ አጭረነት ሕገ አንደኛው ፖለቲካ፣ ርዕዮተ ዓለም ወዘተ. የአንድ ንብረተኝነት የሰዕላዊ መዋቅሩ አካል ነው፡፡ በንብረተኝነት ሰዕላዊ ሰይፍ ታሕታይ ማዋቅር መካከል ያለው ዲያሌክቲካዊ ገንኙነት ሰዕላዊ መዋቅሩን አንደኛው ውጤት ብቻ ተደርጎ መውሰድ አንደኛው ለሰዕላዊ መዋቅሩ በታሕታይ መዋቅሩ ላይ ለሚደረጉ ለውጦች መከንያት ሊሆን አንደኛው ፊት ሁሉ ሕገው በታህታይ መዋቅሩ የተደረጉትን ለውጦች የሚያንፀባርቅ መሣሪያ ብቻ ሳይሆን በታህታይ መዋቅሩ ላይ ለውጥ ከሚያመጡ የለውጥ መሣሪያዎች አንደኛው አንዱ ሆኖ መቆጠር ይኖርበታል፡፡

ለውጥ ሊመጣ የሚችለው የንብረተኝነትን አስተያየት በመለወጥ አድራጊነት ለውጦችን በማመጣት ወይንም የንብረተኝነትን አስተያየት በመለወጥ፣ ወይንም የንብረተኝነትን አስተያየትና የሕዝቡን አድራጊነት በአንድ ላይ በመለወጥ ነው፡፡

በዚህ የለውጥ ሂደት ሕገ ቀጥተኛና ቀጥተኛ ያልሆኑ ድርሻዎች

አሱት፡፡ ሕገ አዳዲስ የንብረተሰብ ለውጦች የሚያስከትሉትን ሁኔታዎች
ሙሉ በሙሉ ሥራ ላይ እንዲውሉና አካባቢውን ለሰውነት እንዲመች ለማድ
ረገ ይቻላል፡፡ ለመሰላላት የትምህርት ዕድል ለሁሉ እንዲሰጥ በሕገ ቢደ
ነገግ ሕጉ ለአድገትና ለሰውነት አመቺ ሁኔታ የመፍጠር አስተዋጽኦ ይኖ
ረዋል፡፡ ነገር ግን የሕገ ሰው የማምጣት ችሎታ በዚህ ቀጥተኛ ባል
ሆነ መንገድ ወይንም በንብረተሰብ ውስጥ ሰው አመጪ ኃይሎችን መቆጣ
ጠር ብቻ ሳይሆን አንዳንድ ጊዜም በቀጥታ አዲስ ግዕዝ ወይም የመገባር
ደንብ / Norm / በመፍጠር ወይንም ከዚህ በፊት ተቀባይነት የነበረው
ውን አስተሳሰብ በቀጥታ ለመለወጥ የአስተሳሰብ ለውጥና የአድራጎች
ለውጥ ሊያመጣ ይቻላል፡፡ ለመሰላላት የጾታ እኩልነት በሕገ በመደንገገና
ተገባራዊ በማድረግ በንብረተሰቡ ያለውን የወንድ የበላይነት ስሜት በብ
ዛኛው እንዲለወጥና ድርጊቶችን በአዲሱ ግዕዝ መሠረት እንዲፈጸሙ ለማድ
ረገ ይቻል ይሆናል፡፡

ሕገ ሰው በማምጣት በኩል ያለውን ሚና እንደየግዕዙ የሚለያይ
መሆኑንና ሕገ በንብረተሰቡ ለብዙ ዘመናት ተቀባይነት አግኝተው ሲሠራበ
ቸው የቆዩ አስተሳሰቦችንና ልምዶችን ለመለወጥ ያለው ውሳኔነት መገን
ዘብ ሕገ አውጪዎች በዚህ በኩል ሊጠበቁት የሚችሉትን ሚና በትክክል
ሲጠቁ ይቻላል፡፡ ውሳኔነቱን በመገንዘብ ከሌሎች ሰው አመጪ መሣሪ
ያዎች ማለትም እንደ ትምህርትና ርዕዮተ ዓለም ከመሰላሉት ጋር በማዛ
መድ ሕጉ አስፈላጊ ለውጦች እንዲያመጣ በማድረግ ሕገ አውጪዎች በንብ
ረተሰቡ የተከሰቱትን ለውጦች በሕገ መልክ በመቅረጽና በመመዝገብ ብቻ
ሳይወሰኑ የንብረተሰቡን አስተሳሰብ የሚለውሉ ሕጎች በማውጣት በንብረ
ተሰቡ የዕድገት እንቅስቃሴ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ በመሆን ከፍተኛ ሚና
ሊጠቀሙ ይቻላሉ፡፡

ጥያቄዎች

1. የሕግ አፈጻጸም ተግባር በሚገባ እንዲከናወን ሊያሟሉ የሚገቡ ጉዳዮችን አብራራ፡
2. በሥልጣን መከፋፈልና በሥልጣን እንዲነሱ መሀል ያለውን ልዩነት አስረዳ፡
3. የሕግ አፈጻጸም ሚና በሕዝባዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፑብሊክ ኢትዮጵያ መንግሥት እንዲሟሟ አስተያየት ሰጥ፡

የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ

ኃላፊነትና ተገባር

የሰባሊዎች ሕግን ማስከበር የአንድን አገር ሕጎች ተገባራዊ አንዲሆኑ ከማድረግ በሽገር የሕዝብ ፀጥታን መጠበቅን፣ ሕግ የመጣሰ አዝማሚያን ጨርሶ ማሰወገድን፣ ለማንበራዊ ኑሮ ጠንቀኛና አደገኛ የሆኑ ወንጀሎችንና የሕግ መተላለፍ ድርጊቶችን መከላከልን የሚያጠቃልል ነው።

በአብዛኛው ይህ ኃላፊነት የተጣለው በፍርድ ቤቶችና በአስፈጻሚ ዘርፍ ሕሰተዳደር / ሳይ ነው። ፍርድ ቤቶች ይህን ተገባራቸውን የሚያከናውኑት ጉዳዮች /ከርክሮች / ሲቀርቡላቸው ከተፅዕኖ ነፃ ሆነው ሕግን በመተርጎም ባለጉዳዮችን ባያገለግሉ ቀልጣፋና ትክክለኛ ውሳኔ በመስጠት ነው። ይህ የሥራ ዘርፍ በጥቅሉ የፍትህ አስተዳደር / Administration of Justice/ታባሎ የሚታወቅ ነው።

በሌላ በኩል አስፈጻሚው ዘርፍ የሕግ አስከባሪነት ሥራው ወይም ኃላፊነቱ የሚያያዘው በሕግ አውጭ አካል የወጡ ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማንበራዊ፣ ባህላዊ፣ ወታደራዊ፣ ወዘተ... ሕጎችና ሕጋዊነት ያላቸው መመሪያዎች ኅብረተሰቡ ውስጥ በየዘርፉ በትክክልና በወቅቱ ተገባራዊ ከማድረግና መደረጉንም ከመከታተል ጋር ነው። ለአንድ ለተወሰነ ጊዜ የወጣ የአንድ አገር ዕቅድን ወይም በጀትን ሕጎች ናቸው / ተገባራዊ ማድረግ ወይም ማስፈጸም በመሳሉነት የሚጠቀሱ አካሉ በዚህ ረገድ የሚያከናውናቸው ተገባሮቹ ናቸው። ከዚህና ከተመሳሳይ የሥራ ድርሻቸው አኳያ በማየትም ነው አያሌ የሰባሊዎች የሕግ ምሁራን መስተዳደርን፣ የሕዝባዊ ሸንጎ" አስፈጻሚ አካል" በሚል የሚጠሩት።

የፍትህ አስተዳደርን ማቃናት አንድ ሰባሊዎቻዊ ይዘት ያለው ማንበራዊ ለውጥ ከሚያተኩርባቸው፣ ደረጃ በደረጃም ከሚያሰፋቸውና ከሚያጠናክራቸው ዘርፍ አንዱ ነው።

ፍርድ ቤት አንድ የፖለቲካ ሥልጣኑን የያዘው መደብ ለዓለ
ላው ገብ መቻቻ ከሚያቋቋሙት አካላት አንዱ ነው። የቡርድ ፍርድ
ቤቶች ሕልውናው በሠራተኛው ሕዝብ ብዝበዛ ላይ የተመሠረተው ገዢ
መደብ ፖሊሲዎችን ማስከበርና መጠበቅ አይነተኛ ሥራቸው ነው። ሌሊን
በሩሲያ ስለነበረው የቡርድ ፍርድ ቤት ሲናገር፡ "በዛሬ ስትሩ ሩሲያ
ያለው ፍርድ ቤት ደንብና ሥርዓት* አስከባሪ ነኝ ብሎ ሲናገር፡
ጭን በሆነ ሁኔታ የጭቆና መረገጣ፡ የሀብታሞችና የገንዘብ ሰዎች
ጥቅም ማስጠበቂያ ዋነኛ መሣሪያ መሆኑ በገሀድ ታይቷል" ብሏል።

በቦቫሊስት ገንባታ ውስጥ ፍርድ ቤቶች የፍትሕ አስተዳደር ኃላ
ፊነታቸውን ለመወጣት እንዲችሉ የፍጡቶች አወቃቀር፡ ሥልጣንና አሠራር፡
እንዲሁም የዳኞችና የፍርድ ቤቶች አስተዳደር፡ ወጣኝ ሚና አላቸው።

በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበሩት ፍጡቶች የፍትህ መስጫ
አካል በመሆን ፈንታ፡ ለብዝበዛ የተመቻ የዘመናት ሙገት የሚካሄዱት
የነገርና የቀጠር መፍያ መስክ በመሆናቸው፡ ሰፊው ሕዝብ ፍትሕ ፍለጋ
ውን ያህል እንደተገለጸና ሕይወቱ እንደተናጋ የሚታወቅ ሐቅ ነው።
አብዮቱ በ1966 ዓ.መ. እንደተቀጣጠለ የፍትሕን አስተዳደር ለማስተ
ካክል በመጀመሪያ የተወሰደው እርምጃ የፍርድ አጣሪ ገዢዎችና የዘፋኝ
ችሎችን መሠረዝ ነበር። እነዚህ ተቋሞች ሲሠሩ ተጀመረው የነበሩት
ጉዳዮች ተንጠልጥለው እንዳይቀሩ በማሰብ አብዮታዊ መንግሥት የወዘፍ
ጉዳዮች አጣሪ ኮሚቴ በማቋቋም ተወዘፈው የነበሩ ጉዳዮች በአጭር ጊዜ
ውስጥ ፍጻሜ እንዲያገኙ አድርጓል።

የፍርድ ቤቶች አወቃቀርና እንዲሁም የደንባኝ ሙከራ አሰጣጡ
የጉዳዮችን መጉተት የሚቀንሰና ፍትሕን ቀልጣፍ ባለ መልኩ መስጠት
የሚያስችል መሆን አለበት። በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበረው የፍ /
ቤቶችን አወቃቀር ስንመለከት በሐገ የታወቀት የወረዳ፡ የአውራጃ

* የሠራተኛውን ሕዝብ ሙከራ ጥቅም የሚመለከት ደንብ ሥርዓት
አለመሆኑን ሲያሳይ ነው።

ከፍተኛና ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ ዓዛፋን ችሎት ከጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ እንደመደበኛ ይገባኝ ሰላ ፍርድ ቤት ሆኖ ሲሰራ ዓቆባ ከመሆኑም በሰይ በይገባኝ አሰጣጥ በኩልም ገደብ ያሌሸ መብት የሚሰጥ እንደነበር እንገነዘባለን። ይህ አሠራር ከዚህ በፊት እንደተጠቀመው ፍ/ጤቶች የነገርና የቀጠሮ መፍጸ እንዲሆኑ ከአደረጋቸው መከንያቸው ቀነኛ ነው ሊባል ይቻላል። ይህንን በመገንዘብ ሁኔታውን ለማረም አብዮቱ ከፈነዳ በኋላ በይገባኝ በኩል ገደብ ያሌለውን ውጣ ውረድ በአንድ በታላይ መገታት አስፈላጊ በመሆኑ ማንኛውም ክርክር በሁለት ይገባኝ ደረጃ በቻ እንዲወሰን ስለተደረገ በወረዳ የተጀመረ ከሰ በከፍተኛ ፍ/ጤት በአውራጃ ወይም በከፍተኛ ፍ/ጤት የተጀመረ ከሰ በጠቅላይ ፍ/ጤት ውጣኔ ያልቋል። በዚህ መሠረት ጠቅላይ ፍ/ጤት በኢትዮጵያ የመጨረሻ ፍ/ጤት መሆኑ ተረጋግጧል።

በፍ/ጤት የሚቀርቡ ጉዳዮች በቶሎ ያለመቆረጥና መንዛዛት ዋና መከንያት የባለጉዳዮች መኖሪያ ለፍ/ጤቶች መራቅ ነው። በዚህ መከንያት ባለጉዳዮች ሥልጣን ያለው ፍ/ጤት ለመፈለግ የብዙ ቀን መንገድ መጓዝ ነበረባቸው። በዚህ አንጻር ያለውን ችግር ለማቋላላት በአዋጁ ቁጥር 52/68 ዓ.መ. መሠረት የፍ/ጤቶችን ሥልጣን እንደገና በማደላደል ከከፍተኛ ፍ/ጤት አሰከ ወረዳ ያሉ ጉዳዮች በተቀረዱ ለበታች ፍ/ጤቶች በመደልደላቸው ሰፊው ሕዝብ የዳኝነት አገልግሎት በአካባቢው እንዲያገኝ ጥረት ተደርጓል።

ባለጉዳዩ ሕዝብ በአስተዳደር በኩል የሚታዩ ጉዳዮች ሲገጥሙት አዲስ አበባ ደረሰ መመጣት ነበረበት፤ ይህን ለማሰቀረት በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙት የሕግና የፍትሕ ሚኒስቴር ተጠሪ ጽ/ጤቶችና የዐቃቤ ሕግ ጽ/ጤቶችና በማጠናከር ከዳኝነት ሥራ በተጨማሪ በየክፍለ ሀገሩ የሚነሱትን ዳኝነት ነክ ያስተዳደር ሥራ አያዩ ውጣኔ እንዲሰጡባቸው ተደርጓል።

ጠቅላይ ፍ/ቤት በአዲስ አበባና በአሥመራ ከተሞች ብቻ ይገኝ ስለነበር፣ ጉዳዩ በጠቅላይ ፍ/ቤት እንዲታይለት የሚፈልግ ባለጉዳይ ሁሉ ከፋቅ ቦታ አዲስ አበባ ወይም አሥመራ ድረስ መሄድ ይገደድ ነበር።

ዳኝነት ለሰፊው ሕዝብ በቅርቡና በአካባቢው ሊሰጥ እንደሚገባ በማመን የጠቅላይ ፍ/ቤት በከፍለ ሀገሩ እየተዘዋወረ በተለይም ከባድ የወንጀል ጉዳዮችን እንዲያይ ሲደረግ ቁጭቶ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ደገም በከፍለ ሀገሩ ቋሚ የሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ችሎቶች ተከፍተው መሥራት ጀመረዋል።

በጠቅላይ ፍርድ ቤት ደረጃ በፍራ ነገሩና በሕግ በጣም የተወሰነባቸውና ለወ ደፊቱ ለባታች ፍ/ቤቶች አሠራር ጠቃሚ መመሪያ ሊሆኑ የሚችሉ ጉዳዮች በሚያጋጥሙ ጊዜ ከሰሰት በላይ በሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞችና በከፍተኛው ፍ/ቤት ዳኞች በገዢው ጠገኝ / እንዲታይ ሲደረግ የነበረው፣ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ፓነሉ በጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞች ብቻ በተወጣጡ ዳኞች በቋሚነት የሚሠራ ሆኗል።

ከአውራጃ ፍ/ቤት አንስቶ በሰሰት ዳኞች ይታይ የነበረው ጉዳይ ለአንዳንድ ከባድ የወንጀል ጉዳዮች ብቻ ካልሆነ በስተቀር በአንድ ዳኛ እንዲታይ መደረጉ ለነገሩ መጓተት ምክንያት የሆኑትን ሁኔታዎች ከማስቀረቱም በላይ አያንዳንዱ ዳኛ በሠራው ውጤት እንዲመዘን ረድቷል።

የመንገዶች መ/ቤቶችም እርስ በርስ ቸው በሚከሰቱት ጉዳይ በከፍ/ቤት በመከራከር በወጣ ውረድ የመንገዶች የሠራ ጊዜ እንዳይበክን በማሰብ የሚከሰቱ አስታራቂ ኮሚቴ ተቋሞች አገልግሎት እየሰጠ ነው። ይህ በሰባሊነት አገሮች ተጠናክሮ ያለ አሠራር ነው። በአጠቃላይ ከዚህ በላይ የተወሰዱት እርምጃዎች ፍ/ቤቶች ቀልጠፍ በለ መልክ ፍትህን የመስጠት ጓሰረነታቸውን ለመወጣት አመቺ ሁኔታ ፈጥረውላቸዋል።

ከዚህ ጋር አብሮ መታየት ያለበት ጉዳይ የዳኞች ነጻነትና ከተፀዕኖ ነጻ የመሆኑ ጉዳይ ነው። በሰባሊነት ሥርዓት ለገብረተሰቡ አስተማማኝ የሆነ ሁለንተናዊ ዕድገት አገዳ መሠረት የሰባሊነት ሕጋዊነት መሰረን ነው። ለዚህ ዕውን መሆን የመለው ሠርተ አደር ተሳትፎ ወሰኝ

ሲሆንም ፍርድ ቤቶች ያለቸው ደርጅ ከፍተኛ ነው። ዓኖች ዓፍትህ አስተዳደር ተገባራቸውን ሲያከናውኑ መመራት የሚኖርባቸው በሰባሊነት ሕግና ሕጋዊነት ነው። በዚህ ረገድ የሚያስዩት ደክመት ባለ የወገ ሰጥኛ አገባብ የሆነ ሥርዓት ሊሰተካከል ይገባዋል። ይህ ሆኖ ባለ ከዚህ ውጭ ፍርድ ቤቶች መመሪያ በመቀበልና በተፅዕኖ የፍርድ መስጠት ተገባራቸውን አንዳያከናውኑ ማድረግ የሰባሊነት ሕጋዊነት ተገባራዊነትን በጠቃላይም የሰባሊነት ኅብረተሰብን ገንባታ መገደብ ይሆናል። ይህ መርህ "የዓኖች ነፃነት" * በጫ የሚታወቅ ነው። የመርሁ መነሻ በዓኖችም ሆነ በኅብረተሰቡ ዘንድ የተሟላ ገንዘብ ማግኘትና ተገባራዊ መሆን ለሰባሊነት ሥርዓት ገንባታ ያለው ዕገዛ በሰይ አንደ ተጠቀሰው አጅግ ከፍተኛ ነው።

መንግሥትም አንዲን በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች "ነፃነት" በ1948 ዓ.መ. በተሻሻለው ሕግ መንግሥት ሲረጋገጥም በተገባር ሲታይ በወረቀት ሰይ አንደተጻፈው አልነበረም። ሆኖም በ1965 ዓ.መ. በወጣው አዋጅ ቁጥር 323/65 የዓጥነት አስተዳደር ገቢዔ መቋቋሙና የዓኖች አመራረጥ፣ አፈጻጸም፣ ዕድገትና ሰንጠረዥ በሕግ ተደንገገው መውጣቱ ከፍተኛ ገምት የሚሰጠው ሆኖ አናገኘዋለን። ገቢዔው ቀደም ሲል ዓኖች ብቻ በሚሰተዳደር ሥልጣን የነበረው ሲሆን የዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎች ሥራ ከዓጥነት ሥራ ተነጥሎ ሰለሚይታይ ይህ ገቢዔ ዓኖችን ዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎችንም በሚሰተዳደር ረገድ ሥልጣን አንዲኖረው ተደርጎ በአዋጅ ቁጥር 53/68 ዓ.መ. ተሻሻሎ ተቋቋሟል። ይህም በመሆኑ ብቃትና ችሎታ ያለው ጓደኛ በመመደብ የፍትሕ አሰጣጥን በማሻሻልና የዓጥነት ነፃነትንም በማረጋገጥ ረገድ ጠንካራ መሠረት ተጥሏል።

* በሰባሊነት አገሮች ይህ መርህ ለሰባሊነት ሕጋዊነት መዳበር ያለው አስተዋጽኦ ከፍተኛ መሆኑ ሰለሚታይ ከዓኖች አልፎ በፍርድ ሥራ ሕዝቡ የሚሰተፋባቸው መድረኮችንም አንዲጠመር ሆኗል። በሰባሊነት ኅብረት የመርሁ አባባል ተለውጦ "የዓኖችና የፔፕልስ አሰራር ነፃነት" በጫ ነው የሚታወቀው።

የሰባሊት ሕግ የማስተማር ሚና በሕግ ባለቤቱ ዲሳሊን በጥንቃቄ ያለውና ሕግ ለመጣሰ በሚያሰቡ ገለሰቦች ላይ የተወሰነ አደጋ ሊደረግ ስለሚችል ፡፡ የሰባሊት ሕግ በማንኛውም ዘዴ በመጠቀም አጠቃላይ የሆነ ከሚኒስትሮች ትምህርት ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ መሰጠት ሲሆን የኃላፊነት ስሜትን ሰባሊት ሕግ ይገደባልናል የማክበር ሕግና ደንብን የማስከበር ሁኔታዎች በሕዝቡ ውስጥ እንዲታወቁና እንዲቀበሩ ይረዳል ፡፡ ከዚህም የተነሳ በዓፄነት ሥራ አከሄድ ለሕዝብ የሚሰጥ መግለጫ በጣም አስፈላጊ ነው ፡፡ የመገናኛ ዘዴዎች የቀን ተቀን የዓፄነት ሥራን ለሕዝብ ማስተላለፍ ይኖርባቸዋል ፡፡ ይህ በፍትህ አስተዳደር አማካኝነት የሚከሄደው የማስተማር ሥራ የተፈጠረ ነው ያደርገዋል ፡፡

በፍትህ አስተዳደር ውስጥ ሕዝቡ የሚያደርገው ተሳታፊነትና ሌሎች ተገባራቶችን በተሟላ ሁኔታ እንዲያከናውኑና ኃላፊነታቸውም እንዲወጡ የሚያስችላቸው በመሆኑ ሕዝቡ በፍትሕ ተገባር ላይ ያለው ተሳታፊነት በሚገባ በመጠናከሩ ለፍትሕ አስተዳደር መቀሰጠፍ እጅግ ጠቃሚ ከመሆኑም በላይ የዲሞክራሲ መብቱ ዕውን የሚሆንበት አንድ መድረክም ነው ፡፡

በዚህ ረገድ የኢትዮጵያ አብዮት ከፈነዳ በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ የገጠርና የከተማ ነዋሪ ሕዝብ በአስተዳደርና በዓፄነት ሥራ እንዲሳተፍ አዋጅ ቁጥር 31 /1967 አስችላቸዋል ፡፡

የገጠርን መረት የሕዝብ ለማድረግ በወጣው አዋጅ ቁጥር 31 / 1967 መሠረት በገበሬ ማኅበር ከሰጠ ውስጥ የሚነሳውን ክርክር ለማየት ከገበሬው መካከል በሚመረጡ አባላት አማካኪነት የሚሠሩ የፍርድ ሸንጎዎች ተቋሙ ይሆናል ፡፡ እነዚህ የፍርድ ሸንጎዎች የተቋቋሙት አነስተኛና ጥቃቅን የሆኑ ክርክሮችን ብቻ ለማየት ሳይሆን፤ በመደበኛ ፍርድ ቤቶች ቀደም ያዩባቸው የነበሩ አንዳንድ ጉዳዮችንም ጭምር ለማየት ነው ፡፡ በተለይም የገበሬዎች ማኅበርን ለማደራጀትና ለማጠናከር የወጣውን አዋጅ ቁጥር 71 /1968 የፍርድ ሸንጎው በፍትሕ ብሔር የሚኖረውን ሥልጣን ሰፍሮ በማድረግና በተጨማሪ የተወሰነ የወንጀል ጉዳዮችን ለማየት እንዲችል

ሥልጣን ተሰጥቶታል። የገበሬው የፍርድ ሸንጉ አብዮቱ ከደረሰበት ደረጃ አኳያ ማሻሻል አስፈላጊ ሆኖ ስለተገኘ፣ በተለይም በፍርድ ሸንጉውን ሥልጣን ላይ ማሻሻያ ተደርጎባቸው አዋጅ ቁጥር 71/68 በአዋጅ ቁጥር 223/74 ተሻሽሎ በሥራ ላይ አየዋል ነው።

የከተማ በታና ትርፍ ቤቶችን የመንግሥት ያደረገው አዋጅ ቁጥር 47/1967 ከወሰዳቸው መሠረታዊ አርምዳዎች አንዱ ሰፊው የከተማ ነዋሪ ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ ፊት በመረጣቸው የከተማ ቀበሌ ነዋሪዎች አማካይነት አንዲዳኝ ማድረጉና ለዳኝነት ሥራ ሕዝባዊ መሠረት መጣሉ ነው። የዳኝነትም ሥራ በተወሰኑ የነገረተሰብ ክፍሎች ብቻ የሚከናወን ተገባር ስላልሆነ ሕዝቡ ፊትን በፊት በመዳኘቱ ተገቢ በሆነ ሂስ አማካይነት ሰሕተቶችን በማረም ዲሞክራሲያዊ በህልንም በመገንባት ረገድ ረድቷል። ይህንን መሠረት ለማጠናከር የሸንጉውን የወንጀል የፍትሕብሔር ሥልጣን ከፍ ለማድረግ የከተማ ነዋሪዎች ማንበራት ማጠናከሪያና የሚዘጋጁ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 104/1969 ታወጀል። ቀጥሎም የአብዮቱን ሂደት በመከተል ማጠናከሪያ አዋጅን አዋጅ ቁጥር 206/1973 አንዲተካው ተደርጓል።

ሌላው መሠረታዊ የሆነ የፍትሕ አስተዳደር ለውጥ የሠራተኛው መደብ የበሰደነትን ለማረጋገጥ ከሚችልበት መሣሪያ አንዱ የሆነው የሥራ ክርክር ከሚቱ በአዋጅ ቁጥር 64/68 አማካይነት መቋቋሙ ነው። የሥራ ክርክር ከሚቱ የወረዳ ፍ/ቤት ሥልጣን የተሰጠው መሆኑ ሠራተኛው በዳኝነትና በአስተዳደር ተገባር በቀጥታ አንዲሳተፍ በር የተከፈተ፣ የሰላ ሊሰት አስተዳደርን ለማሰፋት መሠረት የጣለ አቢይ አዋጅ ነው።*

* በብዙ ሰላሊት አገሮች ፒፕልስ አሴሰርስ፣ በሽል ኮርትስ፣ ከምረድስ ኮርትስ በሚልና በተመሳሳይ መጠሪያ የሚታወቁ ሠራተኛው ሕዝብ በፍርድ አስተዳደር ውስጥ የሚሳተፉባቸው ሰፊ መድረኮች ናቸው።

የሠራተኛው መደብ የበሰይነቱን የሚያረጋግጥበት ሌላ ታላቅ መደረክ በአዋጁ ቁጥር 213/74 አማካይነት የሠርቶ አደሩ ቁጥጥር ከሚቲዎች / በተለያዩ ሰባሊዎች አገሮች ፒፕልስ ኮንትሮል ተጠሎ ይጠራል / በየደረጃው እንዲቋቋም መደረጉ ነው። ሠራተኛው መደብ የሀብቱ ባለቤት እንደመሆኑ የዚህ የሕዝባዊ ቁጥጥር መቋቋም ሀብቱን የሚጠብቅ በት፣ የሚያሳድግበት፣ መርታማነትን ከፍ የሚያደርግበት፣ ከታች አሰከላይ በሕገ መንግሥትና በሕገ ተጠያቂነትን ያረጋገጠ መሠረታዊ ለውጥ ነው። ለሠራተኛው ምዝበራንና ብኩንነት የሚያጠፋበትና ከአስተዳደሩ ጋር በመመካከርና ሥርዓት በመቀየሩ ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ ትምህርት በመስጠት በአስተዳደሩ ሥራ ሰፊ ልምድ የሚቀሰመበት መደረክ ነው። ከዚህም በላይ የተፈጸመ የምዝበራን የብኩንነት ጉዳዮችን በሚያጠፋበት ጊዜ መሠረታዊ የሆኑ አስተሳሰቦችን የሚመርጥበት ትጤት ነው።

አውነተኛ የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡና የዓክንዳንዱ ገለበጥ ጥቅም የሚጠብቅበትን ሁኔታ ማመቻቸት ይኖርበታል። የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡን ጥቅም እንዲያጠብቅ ሁሉ የኅብረተሰቡ አባል የሆነውን የዓክንዳንዱንም ገለበጥ መብቶችና የማይናወጡ ጥቅሞችን እንዲያስከብር ይጠበቃል። ይህንኑ ኃላፊነት ለመወጣት ፍጡራት ሕግን በመተርጎም ብቻ ሳይወሰን መንግሥት የሚያወጣቸውን ሕጎች ከሕገ መንግሥቱ ጋር አለመዳረራቸው ወይም የሕጎች ሕጋዊነት የመመርመር ሥልጣን እንዲኖረው ያስፈልጋል።

1. የፍርድ ቤቶች ዋና ተገባሮች ምንድን ናቸው? የአፈጻጸሙ አካላትስ?
2. የፍርድ ቤቶች አወቃቀር በኃላፊነታቸውና በተገባራቸው ላይ ያለውን ውጤት በአጭሩ ገለጽ፤
3. በቅድመ አጠዋትና በደገረ አጠዋት የፍርድ ቤቶች አወቃቀር ያለውን ልዩነትና ውጤት በመዘርዘር አስረዳ፤
4. የፍርድ ቤቶች ነፃነት ከሰባሊነት ሕጋዊነት መጠናከር ጋር ያለውን ገንኙነት አስረዳ፤
5. የፍርድ ቤቶች ተገባሮች በሕ.ዲ.ፊ.ኢ. ምን መሆን ይኖርባቸዋል?

በተ. ሙ. ማ. ማ. ድርጅት ታተሙ ።

Proudly
brought
to you
by

www.binyamhk.wordpress
.com

